

Lausunto hallituksen esityksestä perusopetuslain muuttamiseksi oppilaan oppimisen ja osaamisen arvioinnin osalta  
VN/20544/2025

Lausuttava 22 §:n osalta

Pykälän otsikon muutos Oppilaan oppimisen ja osaamisen arvioinniksi on osuva ja perusteltu.

Tavoitekokonaisuuksien rajaaminen vain tuen oppilaille sulkee ylöspäisen eriyttämisen pois ja on tässä mielessä yhdenvertaisuuden ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen kannalta ongelmallinen.

Monipuolisen tiedonkeruun vaade on tärkeä ja arvokas. Oppimisen ja osaamisen osoittaminen monin tavoin vahvistaa oppilaiden osallisuutta.

Tavoitteiden ja arvioinnin suhdetta ei voi liikaa korostaa.

Ohjaavan, luonteeltaan keskusteleavan palautteen sisällyttäminen arvioinnin osaksi on tärkeää. Sen onnistumiseksi olisi olennaista, että oppilas ymmärtää tavoitteet. Taustatekstissä korostuu arviointitiedon välittämisen yksisuuntaisuus; oppilaan osuutta olisi aiheellista vahvistaa ja syventää.

Perustavaksi ongelmaksi säädöksen taustatekstissä on formatiivisen ja summatiivisen arvioinnin jyrkkä erottaminen. Tulisi ymmärtää, että formatiivisen ja summatiivisen arvioinnin erottelu on analyttinen jako. Reaalimaailmassa, koulun arjessa erottelu ei välttämättä ole perusteltua. Kattavasti ja monipuolisesti toteutettu formatiivinen arviointi voi jo sinällään antaa riittävän ymmärryksen osaamisesta ja edistymisestä (arvioinnin summatiivinen puoli). Analyttinen erottelu ei välttämättä reaalimaailmassa ole toimivin ratkaisu. Taustoittavassa tekstissä oppilaan osallisuus jää kovin kapeaksi.

Esityksessä ei selkeästi anneta välineitä eikä piirry kuvaa oppimisen prosessin tavoittamisesta arvioinnissa. Prosessin tekeminen arvioinnissa näkyväksi olisi olennaista.

Lausuttava 22a §:n osalta

Taustoissa ja vaihtoehtojen pohtimisessa tulisi huomioida myös sellainen koulun organisoimisen tapa, joka ei olisikaan vuosiluokkiin sidottu. Vuosiluokkiin sitomaton koulu avaisi rakenteellisesti mahdollisuuksia oppimista tukevaan eriyttämiseen sekä alas- että ylöspäin. Eriyttäminen olisi todennäköisin tie oppimistulosten vahvistamiseen, mikä on hallituksen esityksen perimmäinen tavoite.

Lausuttava 22b §:n osalta

Ei lausuttavaa. Esitys on ei anna nykykäytäntöön nähden mitään uutta.

Muita huomioita esitykseen

Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin, vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon

Esityksessä tunnutaan uskottavan, että säädösperustan muutos tuottaisi koulujen arjessa yhtenäiset käytännöt. Esityksen taustoittavasta osuudesta puuttuu pitkä historiallinen kaari: yhtenäisyyden kysymys on ollut polttava jo 150 vuoden ajan eikä siihen toistaiseksi ole ratkaisua löydetty. Koulunuudistuksesta toiseen on luotu yhtenäisyyden toivossa menettelyjä ja annettu ohjeita, mutta yhtenäisyys on jäänyt saavuttamattomaksi ideaaliksi. Kysymys on silti olennainen, sillä perusopetuksen oikeutus paljolti lepää yhtenäisyyden ja yhdenvertaisuuden oletuksen varassa. Vanttisen (2011) väitöstutkimus avaa laajasti oppilaiden arvioinnin historiallista näkökulmaa ja toistaiseksi tehottomiksi osoittautuneita yhtenäisyyden ratkaisuyrityksiä.

Arviointi on osa koulun toimintakulttuuria. Olisi aiheellista tunnistaa arviointikäytäntöjen sosiokulttuuriset juuret, joita eurooppalaisessa tutkimuskirjallisuudessa on elävästi ja uskottavasti kuvattu: esimerkiksi Bourdieu 1988; 1990; 1991; 1996.

Pelkkä säädösten muutos ei tuota yhtenäisyyttä. Säädökset koulun arkeen kulkeutuessaan siirtyvät hyvin monivaiheisen, inhimillisen tulkintaprosessin läpi. Ei ole uskottavaa, että pelkästään säädösmuutoksen tuotoksena olisi yhtenäinen tulkinta säädöksistä ja edelleen yhtenäiset arviointikäytännöt.

Oikeansuuntainen on ollut viime vuosien pyrkimys arvosanojen kriteerein kuvata osaamista. Mahdollisesti tuloksellisena jatkokehittämisen väylänä voisi olla kriteereiden avaaminen oppilaille ymmärrettävällä kielellä, jolloin niistä tulisi aidosti hallinnollisen apuvälineen sijaan pedagoginen ja oppimista tukeva työkalu. Oppimisen tukeminenhan on myös hallituksen esityksen perimmäinen tavoite. Keskeisenä kehittämisiongelmana ja -tehtävänä on arvioinnin kytkeminen selkeästi ja vahvasti opetussuunnitelman tavoitteisiin. Tavoitteidenkin konkretisoimisessa olisi yhtenäisyyttä tuottavaa kehittämistehtävää.

Vaihtoehtoisia toimintamalleja ei esityksessä juurikaan pohdita. Ei esimerkiksi käsitellä vaihtoehtoa, jossa perusopetus vapautettaisiin arvioinnin prognostisesta funktiosta ja luotaisiin toiselle asteelle siirtymiseen uusi, erillinen menettely. Liioin ei pohdita oppimisen kannalta sellaisen koulun arkea, jossa koulu-uralla etenemistä ei olisi tiukasti sidottu vuosiluokkiin. Tällaisella organisoimisen tavalla voisi olla merkittävä vaikutus kaikkien oppilaiden oppimistulosten vahvistumiseen.

Esityksen taustatekstissä esitetään, että säätelyn selventäminen keventäisi opettajien työtä ja vahvistaisi opetustyön vetovoimaa. Käsitys on yksinkertaistava. Keskeinen kehittämistehtävä opettajien työvoiminnan vahvistamisen näkökulmasta voisi olla arvioinnin sitominen nykyistä tiiviimmin opetuksen ja oppimisen virtaan koulutyön arjessa, ei erilliseksi hallinnolliseksi toimenpiteeksi.

Taustatekstissä sivulla 27 viitataan lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklan kohtaan 1: jokaisen lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täysi kehittäminen. Olisi suotavaa, että hallinnollisen yhtenäisyyden sijaan uudistuksen keskiössä olisi jokaisen lapsen mahdollisuus vahvistaa oppimistaan ja kohottaa oppimisensa tuloksia. Silloin ei ole riittävää hallinnollisten menettelyjen määrittely vaan välineistön luominen koulun toimintakulttuurin kehittämiseen, oppilaan ja opettajan vuorovaikutuksen vahvistamiseen, oppilaan oivalluttamiseen omasta työskentelystä ja oppimisen etenemisestä. Tämä näkökulma esityksessä ei ole esillä.

#### Lähteitä

Bourdieu, P. 1988. Homo Academicus. Käännös: Collier, P. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. 1990. The Logic of Practice. Käännös: Nice, R. Oxford: Polity Press

Bourdieu, P. 1991. Language and Symbolic Power. Toim. Thompson, J.B. Käännös: Raymond, G. & Adamson, M. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. 1996. The State Nobility. Elite Schools in the Field of Power. Käännös: Clough, L.C. Cambridge: Polity Press.

Vänttinen, M. 2011. Oikeasti hyvä numero. Oppilaiden arvioinnin totuudet ja totuustuotanto rinnakkaiskoulusta yhtenäiskouluun. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. 17.